AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Leyla Önen¹

Özet

Tahir Salahov, 1928 yılında Azerbaycan'ın başkenti Bakü şehrinde doğmuştur. 1942 yılında kazandığı Azim Azimzade adına Bakü Sanat Okulu'ndan 1950 yılında mezun oldu. 1951 ve 1957 yılları arasında İ. Sürikov adına Moskova Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim almıştır. Salahov Sosyal Realizm tarzının uzantısı olan Sert realizm tarzını ortaya koyan ilk sanatçılardandır. Sanatçı eserlerine Sosyal realizm tarzının popüler ve güncel konularını aktarmıştır. Yenilikçi ifade tarzında birçok portre, manzara, figüratif kompozisyon ortaya koymuş ve petrol, emek konularına yer vermiştir.

Çalışmada, Sovyet dönemi ve çağdaş dönemde siyasal, sosyal ve kültürel değişimlerin Azerbaycan ve Rus resim sanatçısı Tahir Salahov'un yaşamı ve sanatına yansımaları incelenmiştir. Aynı zamanda "anlamca sosyalist, biçimce milli" sanat anlayışından yola çıkarak ürettiği eserlerine yer verilmiştir. Bu çalışma, 1950 ile 2000'li yıllar arasında ortaya çıkan olaylar ve dönemin özelliklerinin Tahir Salahov'un sanatına etkileri esas alınarak ortaya konulmuştur. Sanatçının Sert realizm tarzında ulusal renk ve biçim anlayışıyla ortaya koyduğu eserleri incelenmiştir. Araştırmanın problemini toplumun günlük sorunlarının ve yaşam biçiminin dışavurumcu ifade tarzıyla yansıtılması bağlamında yer alan yeni ifade biçimi oluşturmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Veri toplama aracı olan literatür taraması yoluyla; konu ile ilgili güncel yayınlar, yerli ve yabancı kaynaklar haberler ve internet erişimi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmada Sovyet Birliği dönemi ve sonrası ortaya çıkan değişimlerin sanatçının sanatına ve eserlerine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Eserlerinde Azerbaycan geleneklerinde yer alan öğelerden yararlandığı bulgulanmıştır. Üretim süreci, eserlerinde yer alan renk anlayışı, çizgi, biçim incelenmiş ve yorumlanmıştır. Sanatçının Azerbaycan resim sanatının tanınmasında önemli bir yere sahip olduğu belirlenmiş, eserleriyle Azerbaycan, Rus ve dünya sanatına katkı sağladığı bulgulanmıştır. Buradan yola çıkarak Tahir Salahov'un Sovyet dönemi ve sonrası Azerbaycan ve Rus resim sanatında önemli bir sanatçı olduğu belirlenerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi, Görele Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-3115-6943, ressam_aliyeva@windowslive.com

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Anahtar kelimeler: Tahir Salahov, Azerbaycan resim sanatı, Sovyet resim sanatı, Rus resim sanatı

AN INVESTIGATION OF THE WORKS OF AZERBAIJAN AND RUSSIAN PAINTING ARTIST TAHİR SALAHOV IN A HARD REALISM STYLE WITH NEW EXPRESSION

Abstract

Tahir Salahov was born in 1928 in Baku, the capital city of Azerbaijan. He graduated from Baku Art School in 1950 on behalf of Azim Azimzade, which he gained in 1942. Tahir gained the Moscow State Academy of Fine Arts in 1951 and graduated in 1957. Tahir Salahov is the first artist to introduce the Hard realism style, which is an extension of the Social Realism style. The artist conveyed the popular and current issues of the social realism style in his works. Tahir Salahov has included forward many portraits, landscapes, figurative compositions in his innovative expression style, and included the subjects of oil and labor.

In this research, the reflections of the social, political and cultural changes in the Soviet period and contemporary period on the art of the Azerbaijani and Russian painting artist Tahir Salahov were examined. At the same time, the works produced by the artist based on "socialist in meaning, national in form" were included in the research. This study is based on the effects of Tahir Salahov's period on his art between 1950 and 2020 years. In this research, the works of the artist created in the style of hard realism with a national understanding of color and form were examined. The problem of the study is the new form of expression in the context of reflecting the daily problems and lifestyle of the society with an expressive style.

Descriptive analysis, one of the qualitative research methods, was used in this study. In this study, the artistic production process and activities of the artist through the literature review as a data collection tool; current publications on the subject are revealed by local and foreign sources, news and internet access.

In the research, the effects of the changes that occurred during and after the Soviet Union on the artist's art and works were tried to be determined. It was found that the artist made use of elements of Azerbaijani traditions in his works. In the research, the artist's production process, his understanding of color, line and style in his works have been examined and interpreted. It has been determined that the artist has an important place in the recognition of Azerbaijani art and contributed to Azerbaijani, Russian and world art with his works. Based on this, it was determined that Tahir Salahov was an important artist in the Azerbaijani and Russian painting arts during and after the Soviet period.

Keywords: Tahir Salahov, Azerbaijani painting, Soviet painting, Russian painting

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Giriş

1920 yılından itibaren Azerbaycan'ın Sovyet Birliği'nde yer alması, sanatta Sosyal Realizm tarzının hâkim olmasına yol açmıştır. 1930'lu yıllardan başlayarak ülkede Stalin'in önderliğinde kimliğe saygı görüşü kültür ve sanatta etkisini ortaya koymuştur (Ahmedov, 2000:66). Sanat ve kültür hükümetin kontrolü altına geçmiştir. Yürütülen politikalarla Sosyal Realizm'in sanatta egemen anlayış olması sağlanmıştır (Cebrailoğlu, 2009:63). Dünyada "sosyal ya da siyasal olayla birlikte sanat da paralel kırılmalar yaşamış" (Sırmalı Şirin, 2013:2) sanatçılar da bu kırılmalardan yola çıkarak toplumu yönlendirmiştir. Sovyet Birliği sanatçıları Sosyal Realizm tarzında eserler ortaya koyarak toplumun yönlendirilmesi sorumluluğunu üstlenmiştir. Sanatın tüm alanları coşku, mutluluk duyguları ile donatılmış propaganda karakterli eserlerden oluşmaktaydı (Sabancı, 2006, s. 29).

5 Mart 1953 yılında Stalin'in ölüm haberi yayıldı. Stalin, ölümüne kadar olan dönemde Sovyet Birliği'ni totaliter rejimin baskıcı görüşleriyle yönetmiştir. Ölümünden sonraki dönemde - 1957 yılında iktidara Kruşçev gelmiş ve Yumuşama dönemine geçilmiştir. O yıllar uygulanan politikalar ile demokratikleşme gayreti kültür ve sanat alanlarında olumlu gelişme sağlamış, sanatta milli, geleneksel değerlere eğilim etkisini göstermiştir (İbadov, 2001:128). Yumuşama döneminde kültürel ve sanatsal alanda "ulusal biçim ve sosyalist içerikli" doktrin uygulanmıştır. Bu durum Azerbaycan resim sanatında da etkisini ortaya koymuştur. Sanatçılar Sosyal Realizm anlayışı doğrultusunda geleneksel değerlerle yeni tarzda eserler üretmiştir (Babayev,1999).

60'lı yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Sovyetler Birliği'nde de endüstrinin gelişimiyle çağdaşlaşma dönemine geçilmiştir. Azerbaycan'da da etkisini sanayileşmenin gelişimi ve kentsel dönüşüm ile göstermesi sanatta çağdaş eğilimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 60'lı yıllarda sanatçılar Sosyal Realizm konulu Sert üslûpta eserler ortaya koymuştur (Деготь, 2009). Bu sanatçılar toplumun günlük yaşamını gerçekçi bir tarzda eserlerinde betimlemiştir. O dönem eserler dışavurumcu ifade tarzıyla üretilmiştir. Aynı zamanda romantik ve kübizm eğilimler de görülmüştür (Aliyev, 2008). Eserlerde ele alınan karakterler duygusal, mutsuz ifade tarzlarıyla aktarılmıştır (Cebrailoğlu, 2009). Bu dönem Azerbaycan resim sanatında Tahir Salahov, Toğrul Nerimanbeyov, Rasim Babayev, Cevat Mircevadov ve Tefik Mircevadov isimli sanatçılar yer almıştır. Tahir Salahov Sovyet resim sanatında yeni anlayış olan "Sert realizm"i ortaya koyan ilk sanatçılardandır. "Sert realizm" Sosyal realizm tarzının uzantısı olarak ortaya çıkmıştır (Azerbaycan, 2018).

Salahov, portre, manzara, figüratif kompozisyon türünde eserler üretmiştir. Sanatçı portrelerde karakterin iç dünyasının bulunduğu ortamlarla ilişkisini, psikolojik durumunu ustalıkla tuvale aktarmıştır. Çalışmada ele alınan karakterlerin dahili duygularının dışavurumu, psikolojik durumları ve

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

bulunduğu ortamla ilişki ve bağı araştırılmıştır. Buradan yola çıkarak sanatçının yeni ifade biçimi olan Sert realizm tarzında ulusal renk anlayışıyla ortaya koyduğu eserlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Eserlerindeki benzersiz renk duyumu, lakonik çizgilerin kullanımı ile toplumun yaşamsal sorunlarının yansıtılması bağlamında yer alan yeni ifade biçiminin araştırılması bu araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Bununla birlikte eserlerinde kullandığı renk, çizgi ve kompozisyon incelenmiş ve elde edilen bulgular çalışmanın önemini ortaya koymuştur.

Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle oluşturulmuştur. "Araştırma yöntemi, araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için kullandığı genel yaklaşımdır" (Şen,2005:346). Veri toplama aracı olarak literatür taraması; yerli ve yabancı kaynak, makale, tez, dergi, kitap, haber ve internet erişimi ile sınırlıdır. Çalışma materyali olarak, sanatçının resmettiği portre, natürmort, kentsel yaşamı yansıtan manzara ve figüratif kompozisyonlarının görselleri yer almıştır. Çalışmanın örneklemini sanatçının geleneksel renk anlayışı ile ürettiği eserleri oluşturmaktadır. Sanat, tarihsel-eleştirel anlamda yorumlanarak, eser inceleme yöntemine yer verilmiştir. Tahir Salahov'un yaşamı, sanatı, Sert realizm tarzıyla ortaya koyduğu eserleri çözümlemeleri ile birlikte incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Aynı zamanda sanatçının sanat anlayışı, eserleri dönemin siyasal, toplumsal kültürel ve sanatsal özellikleri bağlamında araştırılmıştır.

Tahir Salahov

Yaşamı

Görsel 1: Tahir Salahov (Wikiart, 2017).

Tahir Salahov, 1928 yılında Bakü'de doğmuştur (Görsel 1). Dokuz yaşındayken; 1937 yılında babası halk düşmanı adıyla hapse atılır ve öldürülür. Ancak 1956 yılında babası beraat ettirilmiştir (Abdinova, 2015: 52).

Salahov 1942 yılında Bakü Sanat Okulu'nda eğitime başlar. İkinci Dünya Savaşı döneminde okulu bırakmak zorunda kalır ve Bakü Su Boru Hattı İdaresi'nde

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

çalışmaya başlar (Manin, 2013:7). Nihayet 1950 yılında Bakü Sanat Okulu'ndan mezun olur.

Tahir, babasına vurulan damgadan dolayı birçok zorlukla karşılaşır. Nitekim 1950 yılında başvuru yaptığı İ.Y. Repin adına Saint Petersburg Devlet Güzel Sanatlar Akademisi giriş sınavında başarılı olmasına rağmen kabul edilmemiştir. Uzun uğraşlar sonucu 1951 yılında İ. Sürikov adına Moskova Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ni kazanmış ve 1957 yılında mezun olmuştur (Esedova ve Şirinova, 2013:7). 1953 yılında Özbek ses sanatçısı Kari Yagubov'un kızı Vansetta ile evlenir. Bu evlilikten Lara, Alagöz ve Aydan isimli kızları olmuştur. 1979 yılından itibaren yaşamını Varvara Aleksandrovna ile devam ettirmiş ve İvan isimli oğlu olmuştur.

Eğitim ve sanatsal faaliyeti

Tahir Salahov, 1997 yılından başlayarak Rusya Güzel Sanatlar Akademisi'nde başkan yardımcısı olarak görev yapmaktadır. 2000 yılından itibaren Azerbaycan Devlet Ressamlık Akademisi'nde Lisans ve Yüksek Lisans diploma tez işi değerlendirme komisyonu başkanıdır (Vikipedia, t.y.).

Salahov, 1976 yılında Sovyet bilim, kültür, eğitim alanında başarılarından dolayı Ekim Devrimi Nişanı, 1998 yılı Azerbaycan'da Bağımsızlık madalyası, 2003 yılında Rusya'da II derece Vatana hizmet madalyası, 2008 yılı Haydar Aliyev madalyası almış, vb. mükafata layık görülmüştür (Qacar 2013: 102,103).

1960'lı yıllardan başlayarak Sovyet Birliği'nde birçok ülke ile kültürel, sanatsal ilişkiler başlatılmıştır. Bununla Sovyet Birliği ve komşu ülkelerde sanatsal, kültürel etkileşimi ortaya koyan etkinlikler düzenlenmiştir. Bu etkinliklerden biri de Fransa'nın başkenti Paris'te düzenlenen Bahar Bienali'ydı. Dönemin önemli sanatçılarından Vera Muhina ile birlikte Tahir Salahov'da bu bienale katılmıştır (Kaspi, 2018).

Sovyet Birliği'nin dağılması sonrasında sanatçının birçok ülkede kişisel sergileri; 2008 yılında Moskova'da Aydan Galerisinde, 2010 yılında Londra'da Sotheby'sin sanatsal etkinliğinde, 2016 yılında Rusya Devlet Tretyakov Galerisi'nde ve 2018 yılında Bakü Expo Merkezinde düzenlenmiştir (Bayramov, 2018). 2015 yılında ise Portekiz'in Lizbon şehrinde Uluslararası Sanat Festivali'nde "Gelenek ve çağdaşlık" isimli sergide eserleriyle yer almıştır (Murad, 2015).

Tüm bu etkinliklerle birlikte sanatçı Türkiye'nin başkenti Ankara'da bulunan ve Atatürk'ün anıt mezarı olan Anıtkabir'de Rusya ve birçok ülkenin sanatçıları birliği başkanı olarak görevlendirilmiştir. Bunun sonucu olarak Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi'nde Kurtuluş Savaşını anlatan duvar resimleri, Atatürk portresi ve figüratif kompozisyon üzerinde çalışılmış, birçok eser ortaya koyulmuştur

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

(TÜRKSOY,2009). Bunun dışında Moskova'da bulunan Hazreti İsa kilisesindeki resimlerin restore edilme süreci Tahir Salahov'un başkanlığında gerçekleştirilmiştir.

Sanat anlayışı ve eserleri

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nde kültürel olarak öze dönüş başlamıştır. Sovyet Birliği halkları sanatın tüm alanlarında geleneksel ve kültürel değerlere yönelmiştir. Buradan yola çıkarak Tahir Salahov geleneksel renk arayışıyla Sert realizm üslûbunda eserler üretmiştir. Siyasal, kültürel, toplumsal olayların gelişimi ve değişimi sanat alanında "bir tür kendini yenileme, dönüştürme süreci sayılabilir"(A. Uzun, 2014:123).

Resim sanatçısı, siyasal, toplumsal olaylardan etkilenecek "yaşadığı bölgeye kapalı olmayan ve çevresinde meydana gelen hadiseleri farklı bir minvalde yorumlayan, güzellik olgusunu kendi dilince yorumlayan ve esere aktaran kişidir" (Adam, 2015:13). Tahir Salahov da olayları kendi ifade üslubuyla yorumlayan ve eserlerine yansıtan sanatçılardandır. Salahov, 1960'lı yıllardan itibaren "biçimce milli anlamca sosyalist" anlayışından yola çıkarak eserler üretmeye başlamıştır. Azerbaycan ve Rus resim sanatında Sert realizm'i ortaya koyan ilk sanatçı olmuştur. Bu tarza Sert realizm adının verilmesi dönemin resim yapma ölçütlerine uymamasıyla bağlantılıdır. Yeni anlatım dili, Stalin'in ölümünden sonraki dönemde Sosyal Realizm'in sanat önerisine ve rejim politikalarına karşı ortaya çıkmıştır. Resim sanatçısı, siyasal, toplumsal olaylardan etkilenecek "yaşadığı bölgeye kapalı olmayan ve çevresinde meydana gelen hadiseleri farklı bir minvalde yorumlayan, güzellik olgusunu kendi dilince yorumlayan ve esere aktaran kişidir" (Adam, 2015:13). Sanatçı, Sosyal Realizm'in gerçeği yansıtmayan eserlerine karşın, toplumun gerçek yaşamını, anılarını, zorluklarını yansıtmaya çalışmıştır. Salahov, eserlerinde yaşam zorluklarını dışavurumcu ifade tarzıyla resmetmiştir (Efendi, 2007:251).

Salahov Sosyal realizmin popüler ve güncel konularını yansıtarak toplumun günlük yaşamındaki sorunlarını gerçekçi tarzda aktarmıştır (Azerbaycan, 2018). Yenilikçi ruhta birçok portre, manzara, figüratif kompozisyon ortaya koymuş, petrol, emek konularına yer vermiştir. Tahir Salahov kentsel yaşam biçimlerinin gelişimini ortaya koyan; petrol direkleri, Hazar sahili, şehir manzaralarından kesitleri de betimlemiştir. Eserlerinde beş ana renk ile öz ifade biçimi kullanmıştır (Abdinova, 2015: 57).

Tahir Salahov peyzajlarında Abşeron (Azerbaycan'da yarımada) manzaralarına yer vermiş, Azerbaycan, Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa ve Yunanistan gibi gezdiği ülkelerin şehir görüntülerini de betimlemiştir. Yağlıboya eserlerle birlikte birçok tiyatro dekorasyonu üzerinde de çalışmıştır. Aynı zamanda

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

grafik çalışmalar da yapmış, gazlı kalem, Çin mürekkebi tekniği ile birçok portre ve manzara ortaya koymuştur (TÜRKSOY, 2009).

İnsan faktörüne yer veren sanatçı eserlerindeki karakterlerin duygularını dışa vurumcu ifade tarzıyla ele almıştır (Efendi, 2007: 247). Salahov, portrelerinde karakterlerin iç dünyasının tezahürü, psikolojik durumu, duyguların yansıtılmasını, bulunduğu ortamla oluşan bağı izleyiciye aktarmayı yeğlemiştir. Sanatsal üretim sürecinde karakterlerin psikolojik durumunu yansıtmak amacıyla kişilerin yaşamını irdelemiş ve araştırmıştır (TÜRKSOY, 2009).

Salahov'un eserlerinde karakterlerin yüzlerinde mutsuzluk, bıkkınlık, durgunluk ifadesi yer almaktadır. Bu ifade günlük yaşamdaki sorunların yansımasıdır. Sovyet hükümeti bu ifade tarzını devlete karşı propaganda olarak değerlendirmiştir. Hükümetin koyduğu katı kurallara uymayan; mutlu, neşeli Sovyet insanı yerine karamsar karakterleri yansıtan eserler devlet denetiminden geçememekteydi. Bu nedenle ilk başlarda sanatçının eserleri kabul görmemiştir. Ancak totaliter rejimin tüm baskılarına rağmen zamanla eserleriyle kabul görmeyi başarmıştır (Şerifov ve Patterson, 1999).

Tahir, 1957 yılında diploma tez işi olarak yaptığı "İşten Dönüş (Vahtada)" adlı çalışmasıyla dönemin sanatçıların ilgisini çekmiştir (Görsel 2). Eserde işten yorgun çıkan işçiler resmedilmiştir. Denizden gelen rüzgâr insanları ilerlemekte zorlarsa da yollarına devam etmekte. Eser gri, kahverengi, mavi, sarı ve beyaz renklerden oluşmaktadır. Sanatçı ön plânda koyu renkleri kullanmış, arka plânı ise açık renklerle bulanıklaştırarak renk perspektifini ortaya koymuştur. Bununla birlikte eserde haçvari kompozisyona yer vermiştir. Kompozisyonu ikiye bölen yatay çizgiler, paralel devinimi ön plâna çıkarmıştır (Manin, 2013:10). Bunun dışında eserde yer alan sarı renk tonları esere yenilik izlenimi vermiştir. Bu izlenim yeni bir günün başlangıcına işaretdir. Rüzgârın oluşturduğu kıyafetlerdeki kıvrımlar ve uçuşmalar esere hareketlilik katmıştır. Eser genel olarak açık renklerden oluşsa da işçilerin yorgun ve bıkkın halleri ustaca yansıtılmıştır (Azerbaycan, 2018).

Görsel 2: İşten Dönüş, T.Ü.Y.B.165x 368, 1957. (Кравцова, 2013).

Bu eser bazı değerlendirmelere göre Rus resim sanatçısı Deyneyka'nın "Sevastopol'in müdafaası" eserine benzemektedir (Görsel 3). Ancak sanat eserini

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

inceleyenler, sadece kompozisyonun benzediğini, içerik ve anlam bakımından Deyneyka'nın eseri ile fark teşkil ettiğini savunmuşlar (Manin, 2013:10). İşten Dönüş eserile dikkatleri üzerine çeken sanatçı, 50'li yılların sonu 60'lı yılların başlarında Sovyet Birliği'nde düzenlenen sergilerde yer almaya başlamıştır.

Görsel 3: Sevastopol'in müdafaası. T.Ü.Y.B., 1942

Sanatçı 60'lı yıllarda birçok eser ortaya koymuştur. 1961 yılında yaptığı ve seneler sonra ses getiren eseri "Senin için beşeriyet!"tir (Görsel 4). Salahov, bu eserle zamanın önünde olduğunu göstermiştir (Mafusova, 2016). Eserin oldukça büyük boyutlarda çalışılması atölyeye sığmamasına neden olmuş ve bu sebepten okuduğu üniversitede yapılmıştır.

1962 yılında İkinci Dünya Savaşı ile ilgili etkinlikler arasında Moskova Maneji galerisinde sergi düzenlenmiştir. Tahir "Senin için beşeriyet" eseriyle bu sergiye katılmış, ancak denetleme kurulunun bu eseri eleveceğini düşünerek sergilemekten imtina etmiştir. Bu yaptığından dolayı teşekkür yazısı vermediği unutmayan hükümet eserin çok formel olduğunu ve beğenilmediğini ifade etmiştir. Bundan sonra eseri gören olmamıştır. Ancak 2008 yılında Moskova'da Tahir Salahov'un kızı Aydan Salahova'ya ait galeride sekseninci yıldönümüne özgü düzenlenen sergide bu eser de yer almıştır. Bunun yanı sıra 2008 yılında düzenlenen Venedik Bienal'inde Azerbaycan bu eserle temsil edilmiştir (Mafusova, 2016).

Görsel 4: Senin için Beşeriyet, T.Ü.Y.B., 180x594, 1961. (Mafusova,2016).

Sanatçı tabloda beşeri değerlerin kazanmasını ön görerek kadın ve erkeğin uzaya doğru hareket etmesini canlandırmıştır. Eserde koyu mavi renk tonları hâkimdir. Burada yer alan kadın ve erkek figürünün elindeki ışık (uzay uydusu)

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

uzayla iletişim sağlanmasına işaret edilmektedir. Rojin'e (2008:93) göre bu tabloda uzayın fethedilmesine gönderme yapılmıştır. Sanatçı bu eseri sergilediği gün Yuri Gagarin "Vostok" (Güney) isimli uzay aracıyla uzaya çıkan ilk kişi olmuştur.

Sanatçının 60'lı yıllarda ortaya koyduğu figürlü kompozisyonlardan biri de Kara Karayev eseridir (Görsel 5). Bu eserle Salahov Azerbaycan SSCB Ressamları Gümüş madalyonuna layık görülmüştür. 1968 yılında ise SSCB Devlet Mükâfatını almıştır. Sovyet Birliği'nin dağılması sonrası New York'ta bulunan Guggenheim müzesinin sergi salonunda sergilenen Kara Karayev'in portresi Amerika küratörleri ve sanat eleştirmenlerinde hayranlık uyandırmıştır (Rojin, 2008:93).

Bu eserde Azerbaycan bestecisi Kara Karayev'i bir arayış içinde düşüncelere dalmış vaziyette resmetmiştir (Ерманка,2007). Bu da bestecinin zor yaratım sürecinde olduğunu gösterir. Kara Karayev kuyruklu siyah piyanonun önünde beyaz boğazlı kazağıyla dikkat çekmektedir. Bununla renk kontrastı ortaya çıkmış ve kuyruklu piyano ile kompozisyon ikiye bölünmüştür.

Görsel 5: Besteci Kara Karayev'in portresi, T. Ü.Y.B., 121x203,1960. (Ерманка,2007).

Sabancı'ya göre (2006:23) sanatçının Sosyal Realizm'in etkili olduğu eserlerinde nesnelerin dolgun hatlarla çevrelenmesi sert görünümü ortaya koymuştur. Sert realizmin izlerini taşıyan bu eserde kavranması zor olan ruhsal durum, benzersiz renk duyumu ve sanatsal duyguların aktarılması sonucu elde edilmiştir. Kara Karayev'in sanatsal kimliğini, düş ve duygularını aktaran sanatçı, çağdaş portre türünün doruklarına ulaştığını söyleyebiliriz (Efendi, 2007:251). Salahov, eserdeki bu duyguları yansıtmak amacıyla Kara Karayev'in bestelerini dinlemiş, operalarını izlemiştir.

O dönem toplumsal, kültürel ve siyasal olaylar etkisini sanat dâhil birçok alanda ortaya koymuştur. Salahov da bulunduğu coğrafyada baş veren olaylardan etkilenecek dışa vurumcu karakterli eserler üretmiş ve endişe, özlem gibi duyguları aktarmıştır. Bu duyguların yer aldığı Abşeron kadınları eseri de 60'lı yılların

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

ürünüdür. Eserde Hazar denizi sahilinde bekleyen kadınlar betimlenmiştir. Bu kadınların kimisi anne, kimisi eştir. Kadınların uzağa dikilen bakışları beklenti durumunu ortaya çıkarmıştır (Manin, 2013:18). Bu eserle sanatçı kendi ıstırabına gönderme yapmıştır (Görsel 6).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde hükümetin önerdiği görüş ve düşünceyi kabul etmeyen insanlar yönetim tarafından dışlanmış, öldürülmüş, sürgün edilmiş, halk düşmanı adını almıştır. Bildiğimiz gibi Tahir Salahov'un babası da bu durumdan nasibini almıştır. Tahir annesinin kaderini resmin diliyle anlatmaya çalışmış; yaşadığı zor anları, hep bekleyiş içinde olduğunu ve çocuklarının gelecek kaygısını dile getirmiştir (Rojin, 2008, s. 93). Ayrıca, Abşeron kadınları eseriyle Azerbaycanlı kadının ahlâkî değerlerini, fedakârlığını, saygınlığı betimlenmiştir.

Görsel 6: Abşeron Kadınları, T.Ü. Y.B., 1967. (Хапаева,2016)

Eserde yüzünü farklı yönlere çevirip bekleyen beş kadın figürü bulunmaktadır. Sanatçı figürlü kompozisyonlarında olduğu gibi burada da bir birinin yüzüne bakmayan yedi kişi canlandırmıştır. Sahilde çaresizce bekleyen kadınlar ümitlerini kesmiş gibi görünmekte. Bu duygular eserde karamsar ortam oluşturmuştur. Kuş bakışı çizilen bu eserde beyaz ve siyah renkli kıyafetler kontrast oluşturmuştur (Хапаева,2016). Kumların üzerinde oturan kırmızı elbiseli kız renk açısından eseri dengelemiş ve esere canlılık kazandırmıştır. Tahir, diğer eserlerinde olduğu gibi bu yapıtında da gri, bej, kahverengi tonları ve siyah renk kullanmıştır. Eserin bazı kısımlarında ağır, donuk ve koyu renklere yer verilmiştir (Sabancı, 2006:23). Bu eserde insan mefhumunun önemine vurgu yapılmış ve

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

yaşam mücadelesi veren insanın gerçekler karşısında çaresizliği yansıtılmıştır (Uzun, 2011:164).

Bu dönemde yapılan ve konu bakımından farklı olan "Abşeron Motifi", "Şirvanşahlar Sarayı" gibi eserlerde de kötümser duygular hâkim olmaktadır. Ancak bu eserler sanatsal ifade biçimiyle farklılık göstermektedir. Tüm bunlarla birlikte 60'lı yıllarda sanatçı "Fikret Emirov", "Aydan", "Hazar Sahilinde", "Gladioller", "Narlarla Natürmort", "Kolizy'de Akşam Vakti" gibi birçok eser üretmiştir. Aynı zamanda 1967 yılında yaptığı küçük kızı Aydan'ın portresi sevilen eserler arasında yer almaktadır. Tahir, Aydan tablosunda çocuğuna karşı olan duygularını ortaya koymaya çalışmıştır (Görsel 7).

Görsel 7: Aydan Salahova, T.Ü.Y.B., 1967. (Qacar, 2013).

70'li yıllara gelindiğinde sanatçı portre, manzara, natürmort tarzında eserlere devam etmiştir. O yıllar petrol konusu birçok sanatçı gibi Tahir Salahov'un da dikkatini çekmiştir. Salahov, bu yıllarda ortaya koyduğu Yeni Deniz eseri ile Azerbaycan Devlet Mükâfatı almıştır (Görsel 8). Yeni Deniz (1970) eserinde petrol çalışanlarının sorunları aktarılmıştır (Abdinova, 2015: 54). Eser görkemiyle insanın yaratıcı gücünün doğa üzerindeki başarısını ve yalınlığı ortaya koymaktadır (Efendi, 2007: 251). Eserde mutsuz ve endişeli olan işçi sınıfı betimlenmiştir. Tahir Salahov, bu tabloda yorgun, bıkkın insanların ruh hallerini yansıtmıştır. Ön planda koyu renk tonları ile arka planın açık renk tonu kontrast oluşturmaktadır.

**AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ
İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU
ESERLERİNİN İNCELENMESİ**

Görsel 8: Yeni Deniz, Y.B.Tuval. 260x260, 1970. (Sabancı, 2006:99).

Yeni Deniz eserinde kaldırımlarda duran figürler deniz dalgalarını seyretmekteler (Manin, 2013:18). Eserin sol üst köşesinde yer alan ve ön planda çizilmiş figürler denge unsurudur ve açık koyu renk değerleri de dengeli şekilde dağıtılmıştır. Eserde kompozisyon kurallarına ustalıkla yer verilmiştir. Eserin önemli hususlarından biri, sanatçının diğer çok figürlü kompozisyonlarında olduğu gibi kalabalığı oluşturan insanların bir birleriyle ilgilenmeyerek bakışlarını farklı yerlere yönlendirmesidir. Sanatçı dışavurumcu ifade tarzıyla insanların yüzündeki dalgınlık, kaygı ve umutsuzluk duygularını aktarmıştır (Şerifov ve Patterson, 1999).

Salahov, 1970'li yıllarda figürlü kompozisyonlar, portreler dışında birçok manzara ve natürmort tarzında eserler üretmiştir. İlk natürmortlar arasında orijinal kompozisyonuyla "Gladiyoller" eseri (Görsel 9) yer almıştır. Bununla birlikte "Macar Sandalyesiyle Natürmort", "Lambayla Natürmort" "Pencerde Moskova Şehrinin Sabahı" isimli yapıtları da bu yılların örnek eserleri arasında bulunmaktadır. Genellikle natürmort ve manzaralarda aktarmak istediği duyguyu beş ana renkle yansıtmıştır. Tahir renk uygulama biçimiyle eserlerindeki öğelerin niteliklerini açık şekilde aktarabilmiştir. O dönem sanatçının tarzında hafif fırça vuruşlarıyla değişim söz konusudur (Manin, 2013:27). Tahir'in natürmortları belli bir anlamda öyküsel anlatım özelliğine sahiptir. Bu eserlerdeki öğeler sanatsal ifade tarzı ve duyguların dışa aktarımıyla betimlenmiştir (Rojin, 2008: 95).

**AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ
İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU
ESERLERİNİN İNCELENMESİ**

Görsel 9: Gladiollar, T.Ü.Y.B.(Wikiart, 2017).

1980'li yıllarda iktidara Mihail Gorbaçov gelmiştir. Gorbaçov, tüm alanlarda Şeffaflık ve Yeniden yapılanma politikaları uygulamıştır. 1980'li yıllarda uygulanan politikalar ile Sovyetler Birliği'nin çöküş süreci başlamıştır. Şeffaflık ve Yeniden Yapılanma döneminin getirdiği özellikler, Tahir Salahov'un sanatta farklı yönde eğilim göstermesini sağlamıştır. 80'li yıllardan başlayarak sanatsal yaklaşım biçiminde yenilikler ortaya çıkmıştır. Salahov, işçi, emekçi sınıfının dışa vurumcu karakterlerini yansıtmayı bir kenara bırakıp, sanatsal, tarihi kimlikleri olan kişileri konu olarak ele almıştır. Yeni dönemin getirdiği değişimlerle farklı tür ve konulara yönelmiştir. Manin (2013: 24) araştırmasında 80'li ve 90'lı yıllarda ortaya çıkan sanatsal eğilim ile Salahov'un da dikkatini sanat adamlarına yönlendirdiğini ve bu durumu yeni devrin işçilere tutumuyla ilişkilendiğini, işçi sınıfının toplumsal değişimin önemli gücü, sosyal gelişme motoru olmadığını, renk kontrastıyla farklı sanatsal konu ve yorumlara yer vermeye çalıştığını ifade etmiştir.

**AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ
İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU
ESERLERİNİN İNCELENMESİ**

Görsel 10: Varvara Alexandrovna, T.Ü.Y.B., 1984. (Ханаева, 2016)

Salahov, 80'li yıllardan başlayarak büyük boyutlu eserler yerine portre, natürmort ve peyzajlar ortaya koymuştur. Bu eserlerde ulusal renk ilkesine önem veren sanatçı, yine dışavurumcu karakter taşıyan portreler yapmıştır. 80'li ve 90'lı yıllarda ürettiği portrelerde betimlenen kişilerin duygularını renk uygulama biçimiyle açık şekilde aktarmayı başarmıştır. 1984 yılında yaptığı eşi Varvara Alexandrovna'nın (Görsel 10), kızları Gül ve Aydan'ın portreleri kadın ihtişam ve güzelliğinin ustaca yansımasıdır (Rojin, 2008:95). Bu portreler arasında besteci Fikret Emirov'un, Azerbaycan şairi Resul Rza'nın, ve annesi Sona hanımın da portreleri yer almıştır (Efendi, 2007: 251). Anne isimli eseri sanatçı için önem taşımaktadır (Görsel 11). Bu eserde ön planda yer alan kadın figürü annesi Sona hanımdır. Arka planda yer alan Agave bitkisi ise Kırım'dan getirilmiştir. Bu bitkiyi sanatçının annesi bakıp büyütülmüştür. Bu nedenle, "Agave" isimli birçok natürmort resmetmiştir. Bu eserde yer alan bitki kendisi ve kardeşlerini temsil ederek imgesel anlam taşımaktadır (Менчукова, 2019).

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Görsel 11: Annesinin Portresi., T.Ü. Y.B, 90x100, 1980. (Менчукова, 2019).

Salahov bu eserde sade Azerbaycan kadını timsalinde Sovyet döneminin zorluklarıyla boğuşan, beş çocukla tek başına hayatın çarkından geçen annesini resmetmiştir. Aynı zamanda eteğinde birleştirdiği kaba elleriyle yorulmak, usanmak bilmeden çalışan bir kadın görebiliriz. Eserde figür beyaz elbisesiyle dağılacak dikkatleri üzerine çekmektedir.

1990 yılında Sovyetler Birliği siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel çalkantılarla boğuşarak dağılma sürecine girmiştir. Nihayet 1991 yılında birçok ülke gibi Azerbaycan da Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilân etti. Bu olaylar sanatçının sanatını da etkileyerek toplumsal konulardan uzaklaşmasına yol açmıştır ve yeni konuları ele almasına neden olmuştur. Sanatçının "Maksimilian'ın Portresi", "Armutlarla Natürmort", "Nar Dallarıyla natürmort", "Galper'in Portresi", "Murtuza'nın Portresi", "Rauschenberg'le Görüş" gibi tabloları bu dönem yaptığı eserler arasında yer almıştır. Tahir Salahov'un bu yıllar ortaya koyduğu eserleri çizgisel karakter taşımaktadır. Bu eserlerde geleneksel değerlerden yararlanarak milli renk anlayışını uygulanmıştır. 90'lı yıllarda "Mstislav Rostropoviç'in portresi" ve "İtaliya'yı gezerken" serisi bu özellik bakımından benzeşmektedir. Bunun yanı sıra, 1999 yılında "Terminus otelinin balkonu" (Görsel 12) isimli farklı görüntülerden oluşan eser ortaya koyulmuştur. Bu eseri Rostropoviç portresi'yle karşılaştırsak yinelenmelerin uyumuyla benzer karakter oluşturduğunu görebiliriz (Manin, 2013: 35). Yine bu dönem ürettiği portrelerde fiziksel benzerlik ve karakteristik özellikler ön plana çıkmıştır. Bu durum "Maksimilian Şellin portresi"nde açık şekilde ortaya koyulmuştur (Görsel 13). "Maksimilian Şellin portresi"nde (1990) Salahov'a özgü koyu renkler yer almıştır. Tahir Salahov serbest pozda oturmuş Maksimilian'ı sinayıcı bakışlarla izleyiciyi izlerken çizmiştir. Eserde kullanılan saydam renk tonu oyuncunun sezgin imajını ortaya koymuştur (Manin, 2013: 36).

**AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ
İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU
ESERLERİNİN İNCELENMESİ**

Görsel 12: Terminus otelinden görüntü. T.Ü.Y.B. (Manin, 2013:39).

Görsel 13: Maksimilian'ın portresi. T.Ü.Y.B.(Pinterest, t.y.).

1980'lerin sonları 1990'ların başında Demir Perde'nin kalkmasıyla komşu ülkelerle kültürel ve sanatsal etkileşim gerçekleşmiştir. Tahir Salahov, bu yıllarda Francis Bacon, Robert Rauschenberg ve James Rosenquist'in gibi sanatçıların Moskova'da

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

kişisel sergilerinin düzenlenmesine yardımcı olmuştur. Salahov "biçimce milli, anlamca sosyalist" görüşüyle eserler üretmiş olmasına rağmen, çağdaş sanata ilgisini Francis Bacon, Robert Rauschenberg ve James Rosenquist'in gibi sanatçıların sergilerinin düzenlenmesinde önemli adımları atmakla göstermiştir. Sanatçı, çağdaşlık ilkelerinin olmadığı baskıcı rejim öğretileriyle yetişmiş olsa da, çağdaş kavramlara eleştirel tavır sergilememiştir (Смотрим, 2016). Bu sergiler sonrasında, birçok ünlü kişiyle birlikte Robert Rauschenberg'in portresini de yapmıştı (Görsel 14).

Görsel 14. Rauschenberg, 1990. T.Ü.Y.B. (Manin 2013:45).

2000'li yıllara gelindiğinde Salahov, sanat hayatına aynı çizelgede devam ederek kendine özgü tarz ortaya koymuştur. Bu dönem yaptığı Rostropoviç'in portresinde yinelenen renk ifadesiyle farklı yaklaşım biçimi, müziğin ritmini duymamıza yardımcı olmaktadır. Rojin'e (2008:95) göre Tahir'in sanatsal evrimindeki önemli husus; yeni anlamsal dizgenin arayışı ile gelişim ve dahilen ilerleme gücünün yapı taşı oluşturmastır.

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Görsel 15: Rostropoviç'in portresi.T.Ü. Y.B.,198x145,2000.(Aydamirova, 2003:40).

Eser tek renk tonlarından oluşmuştur (Görsel 15). Arka fonun daha açık olması, figürü arka plândan ayırmıştır. Ancak ön plândaki öğede kırmızıyla kahverenginin karışımı kullanılmıştır. Bu kırmızı renkle dünyaca ünlü müzisyen olan Rastrapoviç'in dâhili ruhu aktarılmıştır. Aynı zamanda, tabloda Rastrapoviç karikatürize edilmiştir. Bu durum esere dinamiklik katmıştır. Sanatçı renk duyumuyla pozitifliyi yansıtmaya çalışmıştır (Aydamirova, 2003:40).

Görsel 16 : Azerbaycan Müzisyeni Feridun Şuşinski, T.Ü.Y.B., 2005.(Qacar 2013: 70,71).

2000'li yıllarda sanatçı, "Moskova Laleleri" , "Roma", "Bergamo meydanı", "Dede Korkut", "Hazar Akşamı", "Gelenekler ve Çağdaşlık", "Azerbaycan Müzisyeni Feridun Şuşinski" (Görsel 16) gibi eserler ortaya koymuştur (Qacar 2013: 70,71). 2005

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

yılında yapılan “Azerbaycan Müzisyeni Feridun Şuşinski” eseri geleneksel öğelerin yer almasıyla dikkat çekmektedir. Sanatçı Azerbaycan geleneksel müziğinin temsilcisi olan Feridun Şuşinski'yi resmetmiştir. Eserde Azerbaycan'ın geleneksel halısı, müzik âleti olan tar betimlenmiştir. Sanatçı bu eserde karakterin geçmişle bağlantısını gramofon ve resimlerle yansıtmıştır.

Bununla birlikte 2000'li yıllarda yapılan eserler arasında "Alevler Şehri" (2007) yer almıştır. Bu eserde Azerbaycan kültürünü yansıtan öğeler büyük boyutlu tuvale aktarılmıştır. Triptikten oluşan bu eserde Azerbaycan petrol işçilerinin kahramanlık öyküleri Hazar denizinde dalgalarla boğuşan figürlerin ele alınmasıyla yansıtılmıştır (Görsel 17). Üç tuvalden oluşan bu eserin birinci tuvali Hazarda bugün, merkezi tuval Ateşperestler mabedi, üçüncü tuval ise Kız kalesi olarak adlandırılmaktadır (Kaspi, 2018). Kız kalesi, Ateşperestler mabedi Azerbaycan'ın kültürel ve maddi varlıkları arasında yer almaktadır. Bu eserle sanatçı petrol direğinde daim alevlenen ateşle Azerbaycan'ın eski inançları arasında yer alan Zerdüştlük dinine gönderme yapmıştır. Aynı zamanda Azerbaycan'ın yeraltı serveti olan doğalgaz ve petrole dikkat çekmiştir (Деготь,2009).

Görsel 17: "Alevler şehri" T.Ü.Y.B. 225x145,2007. (Qacar 2013: 90,91).

Tahir Salahov yaşına rağmen sanatsal faaliyetine devam etmektedir. Salahov eğitmen olarak Moskova Devlet Ressamlık akademisinde ders vermektedir. Akademik unvanına sahip olan sanatçı birçok ulusal ve uluslararası sanat kurumunun Onursal Başkanı'dır. Bunun dışında Azerbaycan Devlet Ressamlık Akademisi'nde her yıl düzenlenen diploma tezi komisyonunda yer almaktadır. Sanatçı eserler üretmeye Moskova'da ve Bakü'de devam etmektedir. Durmadan, yılmadan çalışan sanatçı her yıl dev boyutlardan oluşan onlarca eserler üretmektedir.

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Sonuç

1953 yılında Sovyet Birliği'nde Yumuşama politikalarının uygulanması ile Sosyal Realizm ışığında yeni ifade biçimleri ortaya çıkmıştır. Salahov Sosyal Realizm'in gerçeği yansıtmayan eserlerine karşın, insanların günlük yaşamındaki sorunları yeni ifade biçimi olan Sert realizm tarzıyla yansıtan ilk sanatçılardandır. Salahov Azerbaycan ve Rus resim sanatında yenilikçi ifade tarzıyla, geleneksel ve ulusal renk anlayışı, lakonik çizgileriyle farkını ortaya koymuştur.

Çağdaş dönemin klâsik sanatçıları arasında yer alan Tahir Salahov portrelerinde karakterin iç dünyasını, ortamla ilişkisini, psikolojik durumunu ustalıkla yansıtmıştır. Sanatçı Sosyal realizm tarzının esas konularını dışavurumcu ifade tarzıyla ele almış ve "biçimce milli, anlamca sosyalist " görüşünü benimsemiştir. Sanatçı kendisine özgü sanat anlayışıyla, ulusal, geleneksel ve beşeri görüşlerden yola çıkarak eserler ortaya koymuştur. Sanatçının çocukluk döneminin sorun ve zorluklarının da eserlerine yansıdığı görülmektedir (Uzun, 2011: 165).

1960 yılında ürettiği eserlerinde insanların zor yaşam koşulları aktarılmıştır. Bu dönem renk, çizgi anlayışı zaman ve mekân ilişkisi bağlamında uyum sağlamaktadır. Ayrıca bu yıllarda uygulanan renkler lekese karakter taşımaktadır.

1970'li yıllardan sonra karakterlerin gergin, mutsuz ve yorgun ifade tarzına sık sık rastlanmasa da dışavurumcu ifade biçimiyle eserler üretmeye devam etmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren ise dışavurumcu ifade tarzından tamamen uzaklaşmış, yeni ve farklı yaklaşım biçimiyle günümüz eserlerini üretmiştir. Çağdaş dönem eserlerinde ise Azerbaycan'ın geleneksel, kültürel ve maddi değerlerine yer vermiştir. O dönem ortaya koyduğu eserlerde renk kullanımı bağlamında bütünlük sağlanmıştır. Bu eserleri çizgisel karakter taşımaktadır. Sanatçının sade ve lakonik renk anlayışı sanatının ileri döneminde de devam etmektedir. 2000'li yıllardan başlayarak eserlerde kırmızı ve siyah renk baskın karakter taşımıştır. Konu olarak yine Azerbaycan petrolü, portreler, şehir manzaraları, natürmortlar betimlenmiştir. Portre olarak daha çok aile üyeleri, arkadaşları ve tanınmış kişiler resmedilmiştir. Sanatçının eserleri zengin ifade biçimi, konu ve tür çeşitliliği ile de dikkat çekmektedir.

Azerbaycan ve Rusya sanatına önemli katkıda bulunan sanatçı dünya resim sanatçıları arasında yer almıştır. Yeni ifade biçimiyle yapıtlar ortaya koyan sanatçının eserleri ilk yıllar olumsuz eleştirilere maruz kalsa da günümüzde klâsik tablolar arasındadır. Sanatçıya ister Azerbaycan'da ister ise Rusya'da halk ve devlet tarafından gereken değer verilmektedir. Tüm sanat faaliyetlerinin yanında tiyatro dekorasyonu ressamlığı da yapmıştır ve ortaya koyduğu yapıtlardan dolayı birçok mükâfata lâyık görülmüştür. Salahov Azerbaycan, Rusya ve dünya sanatına, kültürüne eserleriyle katkıda bulunmuştur. Sanatçının eserleri Azerbaycan, Rusya ve dünya ülkeleri müze, galeri ve koleksiyonlarında bulunmaktadır. Tahir'in sınır tanımayan sanatı uluslararası olarak nitelendirilmektedir.

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

KAYNAKÇA

- Abdinova, P. (2015). "American Series" of on Azerbaijani artist. *İrs Art*, No 3(22). S.52-57.
- Adam, A.(2015). *Toplumsal ve Sosyal İçerikli Olayların Sanatçı Tarafından Algılanışı ve Sanat Eserine Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim – İş Öğretmenliği Ana Bilim Dalı. Ankara.
- Ahmedov, İ. (2000). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Aydamirova, G. (2003). Rostropovich the home muzeum. *Azerbaijan International*. (11)2, pp.40-42.
- Azerbaycan. (29.11.2018). Xalq rəssamı Tahir Salahov: Sərt realizmdən romantizmə. Resmi Dövlət Qəzeti, Erişim adresi: <http://www.azerbaijan-news.az/view-158600/xalq-ressami-tahir-salahov-sert-realizmden-romantizme>
- Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı.(18 Aralık 2018). Tahir Salahovun əsərləri dünya təsviri sənətinin inciləri sırasında yer alır. Erişim adresi: <http://www.kultura.gov.az/az/umumi-xeberler/tahir-salahovun-eserleri-dunya-tesviri-senetinin-incileri-sirasinda-yer-alir>
- Babayev, R. (1999). "Uluslararası Azerbaycan" Dergisi Temmuz, <http://www.azgallery.org/artgallery/artist/babayev.rasim-22/article-babayev99/72-rasim.htm>
- Bayramov, E. (5 Dekabr, 2018). Xalq rəssamı Tahir Salahovun 90 illik yubileyi AMEA'da qeyd olunacaq, Xalq qəzeti. Erişim adresi: <http://xalqqazeti.com/az/news/10256>
- Cebrailoğlu, O. (2005). *Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatında Minyatür Etkileri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Cebrailoğlu, O. (2009). *Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatında Minyatür Etkileri*, Selçuk Üniversitesi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:27, s.51-69
- Efendi, R. (2007). *Azerbaycan sanatı*. Şark- Batı Yayıncılık, Bakü
- Efendiyeva, N. T. (2010). 2.5.13. XX yüzyıl Azerbaycan kültürü. *Kültür tarihi ve teorisi*, s. 352-355
- Aliyev, Z. (2008). XX Əsr Azərbaycan Təsviri Sənətində Romantizm. *Qobustan qəzet*, No: 1, Erişim adresi: <http://www.azyb.net/cgi-bin/jurn/main.cgi?id=41>, Erişim tarihi: 20/10/2018.
- Esedova S. ve Şirinova, L. (2013). *Tahir Salahovun bibliografiyası*, (Red. Veliyeva, M.)Azerbaycan Milli Kitabxanası, Bakı.
- İbadov, A. (2001). *Bağımsızlıktan Sonra Azerbaycan Siyasi ve Kültürel Yapılanması*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Isparta.
- Kaspi, Medeniyet. (29 Noyabr, 2018). Her bir Azerbaycanlının fəxr etdiyi böyük sənətkar. Erişim adresi: <http://kaspi.az/az/her-bir-azerbaycanlinin-fexr-etdiyi-byuk-senetkar-fotolar/pages/q.pdf>

AZERBAIJAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

- Mafusova, E. (2016, 13 Nisan). Таир Салахов. Тебе, Человечество!, *Nargis Magazine, Güzel Sanatlar, Kültür*. Erişim adresi: <http://www.nargismagazine.az/az/31492>
- Manin, V., С. (2013). Книги Русская Живопись Хх Века. "Суровый Стиль" и Его Модификации. Издательство Аврора.
- Murad, E. (7 Oktyabr 2015). Tahir Salahovun əsərləri Portuqaliyada nümayiş olunacaq. Erişim adresi: <https://az.trend.az/azerbaijan/culture/2441088.html>
- Pinterest (t.y.). Tahir Salahov. Erişim adresi: <https://tr.pinterest.com/fedanhacizade/tahir-salahov/>
- Qacar, G. (2013). *Tahir Salahov*. Servet, Şerq Qerb Neşriyyat evi, Bakı.
- Rojin, A. (2008). Классик, Изобразительного Искусства к 80-летию Мастера. *Палитра журнал*, No:3 (33), s.41-43.
- Rojin, A. (2008). Масштаб Искусства и Личности: Таир Салахов, Третьяковская Галерея, Номер журнала: 3, 2008(20).
- Sabancıalı, S. (2006). *Azerbaycan Resim Sanatında Çizginin Yeri ve Öneminin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Sırmalı Şirin, E. (2013) *Siyasî rejimlerin ve sosyal olayların Batı sanat üzerine etkileri*. Erişim adresi: Academia.edu.
- Şen, Ü. S. (2005). Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 5 (1) s.343-360.
- Şerifov, A. ve Patterson, J. (1999). Tahir Salahov, Azerbaijan International (7.2) Summer 1999. Erişim adresi : <http://www.azgallery.org/artgallery/artist/salahov.tahir-90/article-salahov/72-salahov.html>.
- TÜRKSOY, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilâtı. (16 Ocak, 2009). Ünlü Azerbaycan ressamı Tahir Salahov. Erişim adresi: https://www.turksoy.org/tr/news/2009/01/16/unlu_azerbaycan_ressami_tahir_salahov
- Uzun, A. (2014). *1950 Sonrası Toplumsal Olayların Sanata Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı.
- Uzun, D. (2011). *Azerbaycan Resim Eğitiminin Gelişiminde Azerbaycan Azim Azimzade Devlet Ressamlık Mektebinin Önemi*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Wikipedia. (t.y.). Salaxov, Tair Teymur oglu. Erişim adresi: ru.m.wikipedia.org
- Wikiart. (2017). Tahir Salahov. Gladiolus
- Дёготь, Е. (2009). Горение внутреннее и внешнее о Герое Социалистического труда Таире Салахове — и о самом социалистическом труде, Erişim adresi: <http://os.colta.ru/art/names/details/7467/>
- Ерманка, Я. (2007, 2 Nisan). Портрет композитора Кара Караева (Elektronik Mesajlaşma). Erişim adresi: <http://www.ermanok.net/news/comment.php?1412>
- Кравцова, М. (2013, 29 Ekim). Таир Салахов: «Мое отношение к детям и ученикам в первую очередь зависело от их таланта». (Söyleşi). Erişim adresi:

AZERBAYCAN VE RUS RESİM SANATÇISI TAHİR SALAHOV'UN YENİ İFADE BİÇİMİ OLAN SERT REALİZM TARZINDA ORTAYA KOYDUĞU ESERLERİNİN İNCELENMESİ

<http://artguide.com/posts/488-tair-salakhov-moie-otnosheniie-k-dietiam-i-uchienikam-v-piervuiu-ochieried-zavisielo-ot-ikh-talanta>

Менчукова, О. (2019). Таир Салахов: «Меня в этой жизни волнует всё». Erişim adresi: <https://taday.ru/text/2165651.html>

Смотрим. (2016). В Третьяковке открывается выставка художника Таира Салахова. Erişim adresi: https://tvkultura.ru/article/show/article_id/147346/

Хапаева, Л. (2016). Галерея Таира Салахова. Erişim adresi: <https://papahastories.ru/tair-salakhov/>